

LỄ HỘI CƯỚP CÙ Ở LÀNG ĐỒNG PHÚ

TRẦN THỊ DIỆU HỒNG

Các lễ hội dân gian, trò chơi dân gian, diễn xướng dân gian là những lễ hội văn hóa có tính truyền thống mang đậm bản sắc tín ngưỡng dân gian và đầy tinh thần thượng võ, giàu bản sắc văn hóa được nhân dân Đồng Hới gìn giữ và phát huy bảo tồn, trong đó có Lễ hội Cướp cù ở làng Đồng Phú.

Làng Đồng Phú trước đây có tên là Trần Ninh. Khi mới hình thành gọi là Kẻ Trần, sau đổi thành Phú Ninh, thuộc tổng Thuận Lý, phủ Quảng Ninh. Căn cứ vào gia phả của một số dòng họ vào khai khẩn, khai canh sớm nhất của làng thì lịch sử của làng có từ thời Lê Sơ. Đến thời Nguyễn, Đồng Phú thuộc tổng Thuận Lý. Năm 1939, Đồng Phú được gọi là phường Đồng Phú bao gồm toàn bộ làng Phú Ninh. Phường Đồng Phú lúc này đã được ổn định về dân cư. Ở đây, ban đầu có một nhóm khai hoang vốn là dân binh chạy thur từ, công văn, cáng võng quan, quân đi công cán trên đường thiên lý từ thời Lê Sơ. Dưới thời Minh Mệnh, trạm công văn, thur từ này cũng vẫn được tiếp tục duy trì, gọi là trạm Trần Ninh. Đồng Phú luôn có một đội quân thường trực 100 người để đưa thur từ, công văn, cáng võng cho quan quân, chuyên tải bằng đường bộ, bằng xe bò, bằng ngựa những lễ công cho triều đình. Ngoài ra, người dân Đồng Phú sinh sống chủ yếu bằng sản xuất lúa và trồng rau. Cuộc sống của người dân Đồng Phú rất khó khăn vất vả nhưng vẫn gìn giữ bảo lưu các giá trị văn hóa truyền thống mang đậm bản sắc dân tộc. Trải qua hàng trăm năm gìn giữ và phát triển, những giá trị truyền thống đó được người Đồng Phú tạo dựng, gìn giữ và phát huy.

Lễ hội Cướp cù được tổ chức 6 năm một lần vào ngày 15 tháng giêng âm lịch năm Tý, năm Ngọ. Trước ngày chuẩn bị cho lễ, làng tổ chức gặp mặt, họp lại những cụ cao niên trong làng, định ngày tổ chức lễ là ngày lành tháng tốt, sau

đó họp để bàn phân công cho việc tổ chức lễ. Theo ông Trương Quang Phúc ở Đồng Phú kể lại thì hội cướp cù có nguồn gốc từ thời Trần. Khi mà đội quân của nhà Trần do tướng quân Phạm Ngũ Lão dẫn quân đi đánh quân Chiêm thắng trận trở về, để giải trí cho quân lính khỏi bị căng thẳng mệt mỏi, vừa để rèn luyện thể lực, quan quân nhà Trần đã tổ chức cho quân lính hội cướp cù. Quả cù làm bằng gốc cây chuối, gọt tròn, bọc bên ngoài bằng rọ mây đan khít. Quân chia làm 2 phe với số người quy định mỗi đội từ 12 đến 14 người. Trên một khoảng sân rộng và phẳng có cắm hai cây nêu bằng tre dài 7-8m, đầu nêu có treo một chiếc rọ đan bằng tre để hứng cù ở hai phần của sân. Xung quanh sân cắm cờ lễ hội và người đứng xem hội xung quanh sân cả ba bề bốn bên đông nghịt. Trước khi hội cướp cù diễn ra, dân làng tổ chức quyên góp kinh phí trong dân và chọn thanh niên trai tráng tham gia hội cướp cù của làng. Trước khi vào hội, làng tổ chức cúng tế tại đình làng với đầy đủ các lễ vật để xin rước quả cù từ miếu thần hoàng về sân chơi. Sau đó, các thanh niên trai tráng trong làng được lập thành 2 phe gọi là phe đông và phe tây được phân biệt bởi màu sắc của y phục vàng và đỏ. Đối thủ hai phe đứng dàn hàng ngang theo đội hình sẵn sàng chờ lệnh. Các phe cử ra 2 người phụ trách của phe mình và 2 trọng tài phát cờ, người đứng đầu của làng cầm ống gọi truyền lệnh và một người giữ chiêng, trống. Quả cầu được đặt trên hương án nhỏ. Lúc vào lễ hội, khi tiếng loa truyền lệnh được cất lên lần thứ nhất: Chuân bị, tiếng thứ hai: Sẵn sàng; tiếng thứ ba: Bám cù. Vị tiên chỉ tung quả cù ra giữa sân, cùng lúc đó tiếng chiêng, tiếng trống giục dã vang lên liên hồi, tiếng người dân hò reo cổ vũ, tiếng pháo nổ râm ran cũng là lúc cả hai đội tranh giành nhau để cướp cù. Quả cù được xoay như vù, tranh giành nhau nhưng từ tốn,

không ầu đá, xô đẩy, tỏ rõ tinh thần thượng võ, phô diễn sức khỏe, sự nhanh nhạy của trai làng làm cho không khí hội thêm phần chấn.

Theo nội quy của hội cướp cù, thì mỗi phe giành được quả cù ném trúng vào rọ mình là thắng cuộc. Bởi vậy, có sự tranh giành giữa các phe để ngăn cản không cho cù vào rọ của đội bạn. Khi phe nào giành được quả cù mà chuẩn bị ném thì thành viên trong đội đứng gần đó kéo cho tre hơi ngã xuống để người ném có thể ném vào rọ. Thực tế, ném được cù vào rọ rất khó khăn vì có sự tranh giành của các đội. Tuy nhiên trong các lần hội diễn ra vẫn có thanh niên ném được cù vào rọ. Theo quy định, mỗi trận đấu kéo dài 2 khắc tức 4 giờ. Phe nào ném được cù vào rọ thì trận đấu kết thúc và đã phân định được thắng thua. Nếu không có phe nào ném được cù vào rọ thì mỗi phe được đứng tung quả cù 10 lần. Phe nào quả cầu trúng vào rọ nhiều lần hơn là phe đó thắng. Nếu bằng nhau cũng không tổ chức thi lại. Theo quan niệm của người Đồng Phú thì nếu năm nào bên phe tây thắng cuộc là dân được mùa lúa, còn phe đông thắng cuộc là bên đó được phát đạt về khoa bảng. Nếu hòa cuộc, không có đội thắng là năm đó cả làng đều làm ăn trung bình hoặc thịnh vượng. Bởi vậy có câu “Đông thịnh quan, Tây thịnh dân” còn lưu truyền trong dân gian. Sau Cách mạng tháng Tám năm 1945, Lễ hội Cướp cù được duy trì đều đặn tổ chức ở một bãi sân rộng nhưng địa hình cũng khá mập mạp ở gần đối diện với phường Đồng Mỹ bây giờ. Theo ông Trương Quang Phúc (Chủ nhiệm câu lạc bộ Hán Nôm tỉnh Quảng Bình) thì việc tổ chức ở những sân có mập mạp là để thanh niên trai tráng phô diễn sức khỏe và tinh thần thượng võ. Đến nay, Lễ hội Cướp cù được phục hồi và tổ chức tại sân quảng trường thành phố Đồng Hới. Lễ hội diễn ra với quy mô bài bản hơn và có sự hưởng ứng, tham gia của cấp chính quyền địa phương và toàn thể nhân dân Đồng Phú và nhân dân thành phố Đồng Hới đến xem hội. Nếu đội nào thắng sẽ được phần

Độc đáo Lễ hội Cướp cù

Ảnh: TL

thưởng của ban tổ chức trao tặng. Năm 2006, tổ chức tại sân vận động quảng trường thành phố Đồng Hới. Em Trương Thanh Sơn (con trai của ông Trương Quang Phúc) đã ném trúng quả cầu vào rọ của phe mình.

Lễ hội Cướp cù ở Đồng Phú là di sản văn hóa phi vật thể để phô trương rèn luyện sức khỏe của nhân dân và nét đẹp văn hóa đã được bảo lưu gìn giữ nhưng có nguy cơ bị mai một. Bởi vậy cần có những động thái tích cực để bảo tồn tránh nguy cơ bị thất truyền di sản văn hóa này. Đối với Lễ hội Cướp cù ở Đồng Phú cũng là hình thức sinh hoạt văn hóa cộng đồng hết sức độc đáo và có ý nghĩa sâu sắc trong việc bảo tồn và phát huy các giá trị truyền thống cao đẹp của quê hương ■

Tài liệu Tham khảo

1. Nguyễn Tú. *Địa chí Đồng Hới*. UBND thành phố Đồng Hới, xuất bản năm 2004.
2. Ban Chấp hành Đảng bộ thành phố Đồng Hới. *Lịch sử Đảng bộ thành phố Đồng Hới*, xuất bản 1996.
3. Ban Chấp hành Đảng bộ phường Đồng Phú. *Lịch sử Đảng bộ phường Đồng Phú (1930-2000)*, xuất bản năm 2001.
4. Phạm Ngọc Hiền, *Đồng Hới vùng đất tụ thủy*. Nxb Thuận Hóa, Huế, 2014.
5. Một số bài báo, tạp chí văn hóa, bài viết trên mạng internet.
6. Tài liệu phỏng vấn một số cụ cao tuổi của phường Đồng Phú.